

▷ SZÖVEG ÉS KÉP: SZIGETI-BÖRÖCZ FERENC

SVÁBHEGY

FOGASKEREKEK KÖZÉ SZORULT TÖRTÉNELEM

Hazánknak kevés olyan szeglete akad, ahol a boldog békeidők iránti nosztalgia és a véres, sokszor fel sem tárt múlt ennyire szimbolikusan találkozna – szinte minden utcáson. Buda egyik ikonikus és nem kevésbé titokzatos zuga, a Svábhegy éppen ilyen; különösen a Fogaskerekű felső megállóinak környéke, ami remek terep egy kis gyalogos múltidézéshez

Mindenki izgatottan várja az indulást. Pár lelkes BKV-megszállott, családok csillogó szemű gyerekekkel, kirándulni igyekvő felnőttek, meg néhány helyi idős, aki talán tévedésből szállt fel erre a szerelvényre. Izgatottan lessük Gézát, a Figyelőt, akivel ma már csak itt, a nosztalgiajáraton találkozhatunk, s már csak bábu formájában. Helyén nem is olyan régen egy igazi ember ült, mivel hegymenetben, amikor a mozdony még tolt a szerelvényeket, a masiniszta nem látott rá a pályára rendesen, ezért az első kocsi tetején ülő Figyelő tartotta szemmel a sínpart. Időutazás veszi kezdetét, ahogy a Fogaskerekű megkezdte zajos kapaszkodását a Svábhegy felé.

A Svábhegy a reformkor, illetve a kiegyezést követő időszak során kezdett benépesedni, s ebben fontos szerep jutott a Fogaskerekűnek is. Buda akkori polgármestere kezdeményezte az „örült vállalkozást”, Európa harmadik fogaskerekű vasútját, ami

mindössze egy év alatt el is készült: 1874. június 24-én indult útjára az első járat, akkor még gőzmozdonnyal. „Egy tapodtat se nélkülem, míg föl nem vettek arra a teaforral masinátokra!” – kiáltotta állítólag Jókai Mór, előtörve közeli birtokáról, amikor meghallotta az első szerelvény érkezését. Jó ideig azonban úri passzió volt a Fogas, hétköznapi halandó nem engedhette meg magának a borsos jegyárat. A jármű ugyanakkor nagy segítséget

A FOGASKEREKŰ VÉGÁLLOMÁSÁN

AZ ITTHON EGYEDÜLÁLLÓ FOGASKEREKES RENDSZER FELÜGYELETE KÜLÖNLEGES SZAKTUDÁST IGÉNYEL. A NEM ÉPP FIATAL ALKATRÉSZEK PEDIG FOLYAMATOS KARBANTARTÁST

jelentett az építőanyag felszállításában, így a hegyoldal benépesülésében.

A pályát 1929-ben villamosították, ekkor a remízben még ma is látható sárga szerelvény társai vették át az uralmat, majd 1973-tól a ma is közlekedő piros, osztrák kocsik (Simmering–Graz–Pauker) álltak forgalomba az újjáépült vonalon. Bár a Fogas hangja ma is hasonlít egy teaforralóéra, rajta utazni már rég nem úri passzió.

HEGYVIDÉKI IDILL

ÉRKEZIK A FOGAS! HÁTTERBEN A HÁRMASHATÁR-HEGY TÖMBJE

LETŰNT IDŐK HANGULATA

Egy darabka Svájc – így nevezte a Svábhegyet egyik leghíresebb lakosa, Eötvös József, akinek „karthauzi lakja” ma is áll, és kétséget kizáróan ez az egyik legszebb svájci típusú villaépület a hegyen. Minden tekintetben Svájc – tehetnének ma hozzá kissé pikírtan –, mert míg Eötvös a hegy klimatikus viszonyaira utalt, addig az azóta eltelt történelmének kevésbé feltárt lapjai sötét titkokat rejtenek, akárcsak a svájci bankok.

A Svábhegy esszenciája leginkább a Fogaskepekű azonos nevű megállója melletti sarkon érhető tetten. A Szamos cukrászdában az úri közönség sütikérezik, és csodálja a környező épületek letűnt pompáját, de biztos, hogy közülük kevesen veszik észre az út túloldalán, az egykori Svábhegyi Nagyszálló kerítésében ma is ott virító vörös csil-

lag torzóját, és még kevesebben tudják, hogy micsoda sötét múlt vetült a környező utcák házaira a II. világháborúban.

De az időutazást érdemes pár sarokkal lentebb kezdeni, ha nem is Svájccal, de egy csipetnyi Felvidékkal. A Város-kút (a hasonló nevű megálló alatt) egyike volt azon kutaknak, amelynek vizét Mátyás király az ország első

A Város-kút (a hasonló nevű megálló alatt) egyike volt azon kutaknak, amelynek vizét Mátyás király az ország első vízvezetékével levezettette a Várhegy vízellátása érdekében.

vezetékével levezettette a Várhegy vízellátása érdekében. Ekkoriban a hegyoldal sűrű erdőknek és a király vadászterületének adott otthont. A Költő utcán a Jókai-kert

felé indulva olyan kép tárul a szemünk elé, amiért bizonyára minden valamirevaló urbanista imádja Budapestet. Az egyik oldalon pár egyszerű parasztház, amelyek híven őrzik az egykori Svábhegy hangulatát, hiszen a legelfogadottabb magyarázat szerint a hegy neve a 18. században ide költöző és intenzív szőlőművelésbe kezdő svábokra utal. Szemközt pedig egy hatalmas, megmaradt kert mellett modern villa. A letisztult, négy-szögletes formákkal nekem nincs is bajom, bár tudok a tájjal és a múlttal jobban harmonizáló megoldást is. Azért az bájos, hogy a modernitás jegyében épült házon Költő „utczát” jelöl a tábla. Mintha a jelen és a múlt nem tudna kibékülni egymással. Pár lépéssel visszább, a Diana út–Cédrus utca–Költő utca

A HÍRES KARTHAUZI LAK

SOKAT ELMOND A SVÁBHEGY MÚLTJÁRÓL, HOGY BÁRÓ EÖTVÖS JÓZSEF, A HEGY EGYIK ELSŐ LAKÓJÁNAK KISEBB, KERT VÉGI HÁZIKÓJÁT TARTJÁK MA SOKAN A KÖRNYÉK LEGSZEBB ÉPÜLETÉNEK. MILYEN LEHETETT AKKOR AZ ÍRÓ ÉS POLITIKUS VILLÁJA, AMELYET 1948-BAN ELBONTOTTAK?

HÍRMONDÓ

VÖRÖS CSILLAG TORZÓJA AZ EGYKORI SVÁBHEGYI NAGYSZÁLLÓ KERÍTÉSÉBEN

FŐVÁROSI MOZAIK

A DIANA ÚT–CÉDRUS UTCA–KÖLTŐ UTCA ÁLTAL BEZÁRT TÉR A SZENT LÁSZLÓ-TEPLOM KARCSÚ TORNYÁVAL, A JÓKAI MÓR NÉMET NEMZETISÉGI ÁLTALÁNOS ISKOLA SZECCESSZIÓS ÉPÜLETÉVEL LEGINKÁBB EGY ELDUGOTT, JOBB IDŐKET MEGÉLT FELVIDÉKI KISVÁROS HANGULATÁT ÁRASZTJA – A VILÁGVÁROS KÖZPONTJÁTÓL MINDÖSSZE PÁR KILOMÉTERRE

MÚLT ÉS JELEN A SVÁBHEGYEN

NYILVÁN SOK, AZ ÁTLAGOSNÁL GAZDAGABB EMBER ÉL BUDÁN, UGYANAKKOR A LAKOSSÁG TÁRSADALMI ÖSSZETÉTELE – AZ ITT IS VIHAROS TÖRTÉNELMI MÚLT MIATT – SOKKAL VÁLTOZATOSABB, MINT AZT SOKAN GONDOLNÁK

által bezárt tér a Szent László-templom karcsú tornyával, a Jókai Mór Német Nemzetiségi Általános Iskola szecessziós épületével, a környező utcák villáival és megmaradt, hatalmas kertjeivel pedig leginkább egy eldugott, jobb időket megélt felvidéki kisváros hangulatát árasztja, a világváros központjától mindössze pár kilométerre. Az iskola előtt szobor: a padon ülő Jókai, a Svábhegy nagy szerelmese, a „nagy mesélő” botjára támaszkodva sztorizik valamit az öt hallgató fiúnak. A Költő utcán hátranzve még a János-hegyen örökdő Erzsébet-kilátót is megpillanthatjuk a hegyek kéklő párójában, mintegy keretbe zárva a mesés kisvárosi hangulatot.

SVÁJCI TÍPUSÚ VILLAÉPÜLET

EGY-EGY KLASSZICISTA REMEKMŰ, GYÖNYÖRŰEN FELÚJÍTOTT, VAGY ÉPPEEN ROMANTIKUSAN LEPUKKANT SVÁJCI VILLA MELLETT „BUDAI KOCKÁT”, A 90-ES ÉVEKBEN ÉPÜLT „MŰBAROKK” CSODÁT, VAGY MODERN VILLÁT TALÁLUNK

A SVÁBHEGYI SZŐLŐK KÖZÖTT

A BUDAI VÖRÖS NEVŰ HÁZASÍTÁSMÉG NEM IS OLY RÉGEN MESSZEFÖLDÖN HÍRES BORKÜLÖNLEGESSÉG VOLT. DE A JÓKAI-KERTBEN FOLYÓ KÍSÉRLET NEMCSAK ENNEK ÁLLÍT EMLÉKET, HANEM JÓKAI FÖLDMŰVES-KEZÉNEK IS, UGYANIS AZ Ő SZŐLÉJÉT NEM VITTE EL A FILOXÉRA

A SPORT ŐRÖK

AZ EGYKORI GOLFPÁLYÁN DOWNHILL KERÉKPÁROSOK GYŰLEKEZNEK EGY MENETRE

„KERTÉSZ VAGYOK ÉS EZ A BÜSZKESÉGEM”

És ha már Jókai: ő volt az egyik első fecske a hegyen. Már befutott íróként, 1853-ban költözött ide, felvásárolván egy felhagyott kőfejtőt, lényegében az erdő közepén. Ekkoriban kezdett a módos polgárság kiköltözni a Budai-hegyekbe, s épültek meg az impozáns nyaralók az erdőben, illetve a szőlők között. Sokukat a kor neves építész, Hild tervezte, de hamar megjelentek a jellegzetes, svájci típusú, favázás, faragott erkélyes villák is. „Az a nagy uraság! Saját természetette paszullyal, krumplival jóllakni, rá saját szűrte karcost inni! Igaz, hogy ráment a gazdálkodásomra egy-egy regényemnek az ára, de megvolt érte a magam gyönyörűsége.” (Jókai Mór: Öreg ember, nem vén ember.) A kertészeti munkásságára nagyon büszke Jókai pénzt és energiát nem kímélve egy igazi mintakertet hozott létre, ennek han-

garcost inni! Igaz, hogy ráment a gazdálkodásomra egy-egy regényemnek az ára, de megvolt érte a magam gyönyörűsége.” (Jókai Mór: Öreg ember, nem vén em-

gulatát őrzi a Jókai-kert (az író világa elpusztult), benne egy újonnan telepített szőlőültetvényvel és az egyetlen korabeli épülettel, a préházszal.

Jókai gondoskodó keze visszatért: a telken székelő Duna–Ipoly Nemzeti Park Igazgatósága, a Kadarka Kör, a Hegyvidék Önkormányzat és a Préházban a Jókai-emlékszobát üzemeltető Petőfi Irodalmi Múzeum kezdeményezésére a híres Budai vöröst próbálják újra megalkotni a Kadarka, Csóka és Kékfrankos szőlőfajtákból.

„Az a nagy uraság! Saját természetette paszullyal, krumplival jóllakni, rá saját szűrte karcost inni! Igaz, hogy ráment a gazdálkodásomra egy-egy regényemnek az ára, de megvolt érte a magam gyönyörűsége.”

ber.) A kertészeti munkásságára nagyon büszke Jókai pénzt és energiát nem kímélve egy igazi mintakertet hozott létre, ennek han-

A SVÁBHEGY DISZKRÉT BÁJA

Meglepő, de a Fogaskerekű első nyereséges éve 1896 volt, amikor is szerte a Monarchiából özönlöttek az emberek a fővárosba a millenniumi ünnepekre. Kiszolgáló az úri társaságot, ekkor épült meg a Svábhegyi Nagyszálló is, ahonnan külön éjszakai járat vitte az előkelő társaságot a pesti éjszaka és vissza.

De az arisztokrácia diszkrét és mára eltűnt báját leginkább a svábhegyi megállóból is részben látható, 1927-ben épült Svábhegyi Szanatórium jelképezi, ami akkoriban távoli országokból

is csábított ide hercegeket, grófkat és más előkelőségeket. Az épületben pálmaház és Hajós Alfréd által épített „szubalpin” uszoda ké-

A fogaskerekű mai végállomása mellett (1890-ben vitték fel a vonalat egészen a Széchenyi-hegyig) működött Európa egyik legnívósabb, 18 lyukú golfpályája is.

nyezettette a közönséget, amelyet egyenesen József Ferenc királyi herceg avatott fel. Nehezen hihető, de a két világháború között itt, a hegy tetején, egészen pontosan a

Fogaskerekű mai végállomása mellett (1890-ben vitték fel a vonalat egészen a Széchenyi-hegyig) működött Európa egyik legnívósabb, 18 lyukú golfpályája is. Ha pedig már volt pálya, 1939-ben épült hozzá egy különös sorsú szálloda is.

A Svábhegyen sok jeles háznak elkésztő az állapota. A Diana utca 17. szám alatti, 1844-ben Hild József tervei szerint épült

Karczag-villa – amelyet sokan a magyar reformkor egyik legszebb villaépületének tartanak – például az összeomlás szélén áll. Ilyen a Jókai-kert szomszédságában álló

Steindl-villa (ahol az Országház építője élt) s a Svábhegyi Szanatórium is. Több jeles villaépület ugyanis magántulajdonba került, s esett áldozatul korunk jellemző gyakorlatának, miszerint egyszerűbb hagyni, hogy a szép műemlék épület összeomoljon, majd a helyén felépíteni valami oda nem illőt.

Nem ilyen viszont a tudatosan reneszánsz vadászkastélyra hajazó, egykori Golf Szálló a Fo-

gaskerekű mai végállomásánál. Ezt az épületet 1990-ben felújították és Panoráma Hotellé keresztelték

arról volt nevezetes, hogy amikor az olimpiakonok itt edzettek 1956-ban, Nagy Imre öttusázó ledöntötte a vörös csillagot a hotel tetejéről. Az eredetileg 23 szobás, gazdag belső díszítéséről ismert hotel a 90-es években egy „bizonytalan hátterű” ingatlan adásvétel miatt került reflektorfénybe. Ma – jellegzetes kortünetként – Libéria konzulátusa működik a hatalmas épületben.

A Vörös Csillag Szállodak arról volt nevezetes, hogy amikor az olimpiakonok itt edzettek 1956-ban, Nagy Imre öttusázó ledöntötte a vörös csillagot a hotel tetejéről.

át. Az épület – akkor még Vörös Csillag Szállodaként – egyébként

RÁGYÓGYULT KÖZELMŰLT
ELŐKELŐ KÖRNYEZET IDE VAGY ODA, A 90-ES ÉVEK SZELLEMI SÉGE SOK FURCSA NYOMOT HAGYOTT A SVÁBHEGYEN IS (PARKOLÓ EGY ÉPÜLET MELLETT)

AZ EGYKORI GOLF SZÁLLÓ SZELLEMÉPÜLETE
A KERT GONDOZOTT, VAN NÉHA JÖVÉSMENÉS IS, DE LIBÉRIA KONZULÁTUSÁNAK AZÉRT KICSIT NAGYNAK TŰNIK...

HOTEL MAJESTIC

A Svábhegy megállótól induló Karthauzi utcán az 1930-as években a világgazdasági válság hatására épült ki a szállodasor, hiszen kevesebben engedhették meg a külföldi nyaralást, ezért felértékelődött a hazai turizmus. Ennek a szállodasornak leghírhedtebb darabja a Karthauzi utca 2. szám alatt található, egykori Hotel Majestic, ugyanis ide költözött be a zsidók deportálását koordináló Adolf Eichmann irodája. Ráadásul ide települt az Államvédelmi Rendészet vezetője, Hain Péter, valamint szervezetének zsidóügyekkel foglalkozó része is, továbbá Ferenczy László csendőr ezredes, az Eichmann mellé rendelt magyar összekötő tiszt is itt dolgozott. Az épület völgy felőli oldalán még ma is állnak azok a fáskamrák, amelyekben Eichmann és társai embereket tartottak fogva. Kissé tovább, a Kis Majestic (Melinda u. 1.) és a Mirabell Szálló

alagsorában börtönöket is kialakítottak. Több száz, politikai okból elfogott személyt kínoztak meg

rációs táborba. Furcsamód még egy hevenyészett emléktábla sem emlékeztet a múlt e sötét korszakára. Sőt, csak 2010-től kezdődően jelentek meg írások a Svábhegy sötét náci múltjáról, ma pedig elhivatott történészek vezetnek itt városi sétákat a témában, megbotránkoztatva vagy elgondolkodtatva a kíváncsi és többnyire semmiről sem tudó helyi lakosokat.

Ennek a szállodasornak leghírhedtebb darabja a Karthauzi utca 2. szám alatt található egykori Hotel Majestic. Ide költözött be a zsidók deportálását koordináló Adolf Eichmann irodája.

itt, mielőtt tovább szállították volna őket valamelyik német koncent-

A HAJDANI HOTEL MAJESTIC ELŐTTI FÉLELMETES FÁSKAMRÁK
A VÉRES TÖRTÉNELEMNEK ITT SEMMI NYOMA. „CSAK ANNAK NEHÉZ A MA ÉS A HOLNAP, AKI NEM MER SZEMBENÉZNI A MŰLTJÁVAL.” (BERKESI ANDRÁS)

FÖLDGÖMB VILÁGLÁTÓ A TREND FM-EN
CSÜTÖRTÖKÖNKÉNT 16.35-KOR.
A RÁDIÓBAN VENDÉGÜNK A TÉMÁRÓL:
SZIGETI-BÖRÖCZ FERENC

KORÁBBI MŰSORAINK MEGHALLGATHATÓK:
WWW.TRENDFM.HU

ZIKI-ZAKATOL A...

Sokat elmond egy történelmi korról az is, hogy milyen épületek, építészeti projektek kaptak engedélyt és elsőbbséget. Mindenki tudja, hogy a mai Gyermekvasút elődje az Úttörővasút volt, de azt a tényt már kevesebben ismerik, hogy ez volt az új rezsim egyik első beruházása – a Népstadionnal egyetemben. „A csodálatos gyorsasággal készült Úttörővasút nemcsak köztársaságunk építőerjét hirdeti, hanem a lendületét is” – hallható az 1948-as átadóról készült korabeli Híradóban, amely-

DICSŐ MŰLT

OLYAN TELEKEN, MINT A 2016/2017-ES VOLT, A NORMAFA SPORTÉLETE FELELEVENÍTI AZ ARANYKORT, AMELYET SIFUTÓUTAK, SIUGRÓSÁNC, TÖBB FELVONÓ ÉS PÁLYA, ESTI KIVILÁGÍTÁS ÉS A BATTHYÁNY TÉRRŐL INDULÓ KÖZVETLEN SÍJÁRAT JELLEMZETT, S AMELY A RENDSZERVÁLTÁS KÖRNYÉKÉN ÉRT SZÉP LASSAN VÉGET

ben az is látható, hogy egy lelkes kiskalauz elkéri Rákosi és Gerő elvtársak jegyét, majd így szól rá Rajk elvtársra: „Rajk pajtásnak

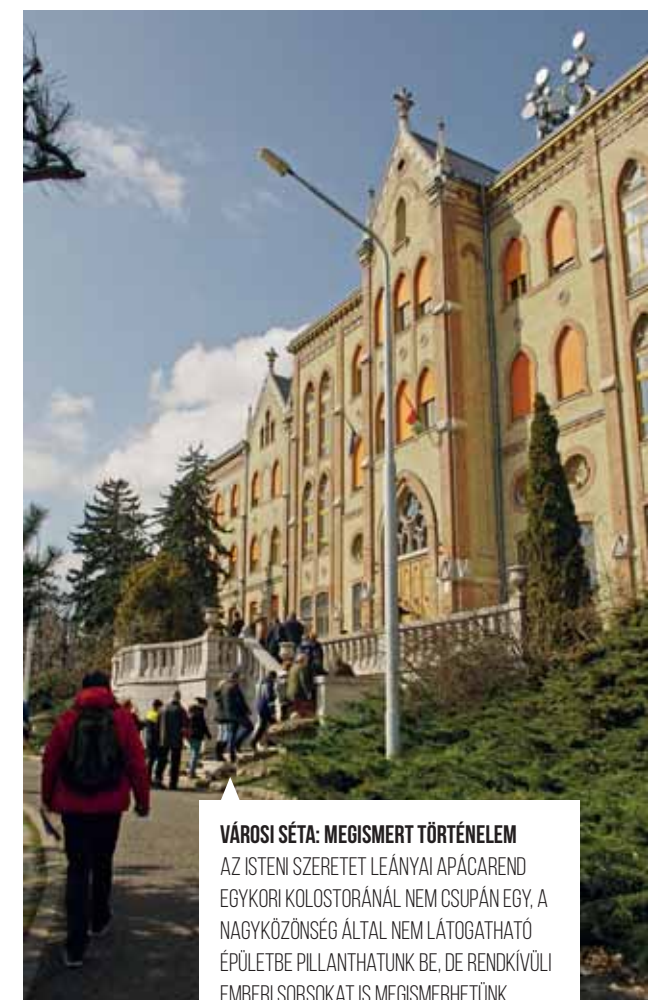
Mindenki tudja, hogy a mai Gyermekvasút elődje az Úttörővasút volt, de azt a tényt már kevesebben ismerik, hogy ez volt az új rezsim egyik első beruházása – a Népstadionnal egyetemben.

nincs jegye? Fizessen bírságot!” A dolog pikantériája, hogy pár hónapra rá Rajk elvtárs a közeli, ma Rajk-villának nevezett épület hírhedt, hatszögletű szobájában találta magát, amelyről részletesen beszámol Szász Béla Minden kényszer nélkül című könyve.

De korántsem ez volt a kommunizmus teremtette egyetlen furcsa szituáció a hegyen. Az egykori Rendőrtiszti Főiskola (ma Nemzeti Községi Egységteremtési Kara) szocialista blokkjai között bújkol meg az Isteni Szeretet Leányai apácarend egykori kolostora. A rendet a 19. század közepén árvák, szegény gyerekek és cselédnők nevelésére alapították Bécsben. A II. világháború után – mi más? – traktorosiskolát telepítettek a

MEGÚJULÁSRA VÁRVA ►

A RAJK-VILLAKÉNT ELHÍRESÜLT ÉPÜLET MA A NORMAFÁT REHABILITÁLÓ CÉG TELEPHELYE

VÁROSI SÉTA: MEGISMERT TÖRTÉNELEM
AZ ISTENI SZERETET LEÁNYAI APÁCAREND EGYKORI KOLOSTORÁNÁL NEM CSUPÁN EGY, A NAGYKÖZÖNSÉG ÁLTAL NEM LÁTOGATHATÓ ÉPÜLETBE PILLANTHATUNK BE, DE RENDKÍVÜLI EMBERI SORSOKAT IS MEGISMERHETÜNK

zárdá mellé, majd 1950-ben a szerzeteseket deportálták, a rendházba pedig az Államvédelmi Hatóság Tisztképző Főiskoláját költöztették. Az 1956-os forradalom leverése után került ide aztán a Rendőrtiszti Főiskola elődje. A gyönyörű épület ma is áll, kápolnáját előadóteremmé alakították, az állammenyезet alatt bújnak meg a kápolna eredeti freskói.

A Svábhegy titkos múltja ma is kétarcú. Megrázó történetek bukkannak fel a mélyből, mások pedig tovább rejtőzködnek. A Budapesti Aszfaltprojekt lelkes

történései például megtalálták és dokumentumfilmet készítettek arról az apácáról, aki a német megszállás alatt zsidó kisgyere-

A II. világháború után traktorosiskolát telepítettek a zárdá mellé, majd 1950-ben a szerzeteseket deportálták, a rendházba pedig az Államvédelmi Hatóság Tisztképző Főiskoláját költöztették.

keknek nyújtott menedéket. Jelen ismereteink szerint az ún. Rajk-villa lesz a megújuló Normafa látogatóközpontja, itt azonban emléktábla elhelyezése sem szerepel

a tervek között. Szomorú, hogy a városi sétákat látogató, lelkes közönség, a „helyi turisták” ennyit sem érdemelnek – nemcsak azért, hogy környezetünket minél többen megismerjék, de azért is, hogy legalább szájhagyomány útján terjedjenek a múlt elhallgatott történetei.

SZIGETI-BÖRÖCZ FERENC
GEOGRÁFUS, TELEPÜLÉS- ÉS TERÜLETFEJLESZTŐ.